

Bernard Mandeville,

Aan zijn Koninklijke Majesteit Willem de III.

(1691)

De Nederlandse stadhouder Willem III (1650-1702) was in november 1688 naar Engeland vertrokken. Dit leidde tot de zgn. 'Glorious Revolution'. Hij en zijn vrouw Maria Stuart (1662-1694) werden in 1689 koning en koningin van Engeland, Schotland en Ierland. In het najaar van 1690 werden de voorbereidingen getroffen voor zijn overtocht naar Nederland. Zijn vrouw bleef in Engeland. Het voornaamste doel van Willem III was de bijeenkomst van de *Grand Alliance*, het anti-Franse bondgenootschap, in Den Haag. Zie hiervoor bijv. [Robert Cliff, *William III and the Congress of Allies 1691* \(2011\).](#)

Op 16 januari 1691 vertrok Willem III uit Londen. Pas op 26 januari was de wind gunstig genoeg om van Chatham uit te varen. De overtocht verliep moeizaam. In de vroege ochtend van 31 januari 1691 zette de koning-stadhouder voet op Hollandse bodem.

Nederland had zich uitbundig voorbereid op de komst van zijn koning-stadhouder. Het werd een triomfale intocht, waaraan door schrijvers veel aandacht is besteed. De *Bibliotheek van Nederlandsche Pamfletten*, deel III, blz. 264-267 bevat een lijst van een 45-tal publicaties. Het pamflet van Bernard Mandeville ontbreekt

Zoals bij de tekstuele toelichting hieronder zal worden aangegeven, bevat Mandevilles nogal wat elementen die voorkomen in het boek *Komste van zyne Majesteit Willem III, Koning van Groot Brittanje*, geschreven door Govert Bidloo, met prenten van Romeyn de Hooghe. Dit boek is van september 1691. Daarna verscheen ook nog *De Konincklycke Triumphe, vertoonende alle de Eerpoorten*, waarvan Mandeville de titelplaat moet hebben gezien. Daarom kan de conclusie zijn dat Mandeville zijn gedicht in de herfst van 1691 heeft gemaakt.

De opmerkelijke Govert Bidloo (1649-1713) begon als heelmeester en anatomist, werd dokter en hoogleraar, en werd de lijfarts van Willem III. Hij was ook dichter en toneelschrijver. Bidloo werd in 1688 door het Rotterdamse stadsbestuur geëngageerd voor het 'theatrum anatomicum'. Aannemelijk is dat vader en zoon Mandeville Bidloo kenden. (Zie over Bidloo en Rotterdam, J.B. Kan, *De Illustre School te Rotterdam*, Rotterdamsch Jaarboekje (1888), blz. 53, 54; M.J. van Lieburg, *Het eerste theatrum anatomicum van Rotterdam* (1643-1759), Rotterdamsch Jaarboekje (1976), blz. 90, 215, 216; N. van der Blom, *Van een glas en een vers of Johannes Sylvius en de Illustre School*, Rotterdamsch Jaarboekje (1976), blz. 230, 239.)

Mogelijk voelde Mandeville, die ongetwijfeld zoals de meeste Rotterdammers prinsgezind was, zich aangesproken door de volgende passage van Bidloo (blz 27/28): "Ik, kan alhier niet voorby gaan, dat de blijdschap en plicht welke verhevene geesten gaande maakt, deezen dag aan de befaamste pennen stof verschafte, om de kunst en kracht van gedachten en woorden hunner meesters, in verscheidene taalen, op het papier te brengen en hebben onder een meeningte uitgeblonken de Hooggeleerde Heeren

F. Spanheim, J. Gronovius, J.G. Graevius, die lichten van de geleerdheid dezes eeuws en hooge Schoolen van Leiden en Utrecht , S. Muncherus , Groenendijk , Montanus , Vollenhooven, Norel, Brant en Rotgans.”

Bidloo vergat niet zichzelf te noemen: “Terwijl deze Letterhelden, gelijk het betaamelijk en hen mogelijk was, op hoogen trant dezen dag (2 februari 1691), neffens zyn Majesteits heldedaaden en grooten naam vereeuwigen, gewaardigde zich ook veele dezen morgen (5 februari 1691), in de Fransche Kerk binnen ’s Graavenhaage, mijne zoo wel meenende, als geringe gedachten, op dit voorval te hooren.” Wat hij in het Latijn uitsprak, werd in het Nederlands vertaald als *Zeegegroet ter gewenschter komste in de Vereenigde Nederlanden van den Grootmagtigen en dapperen Vorst Willem III.*

Door *Bidloo* niet genoemd, maar wel voorkomend in de lijst van de *Bibliotheek van Nederlandsche Pamfletten*, deel III, is Pieter Rabus, met twee gedichten. Voor de relatie van Rabus met Petrus Francius, zie Bernard Mandevilles *Epitaphium Mariae II*. De ondertekening “B.D. Mandeville” van Mandevilles pamflet van 1691 komt overeen met die van zijn *Epitaphium Mariae II*.

Terzijde zij hier opgemerkt dat Willem III, door zijn terugkeer naar Nederland, in staat was zich al in maart 1691 persoonlijk met de kwestie van het Rotterdamse Costerman-oproer van oktober 1690 te bemoeien; hetgeen uiteindelijk in 1693 leidde tot de verbanning van de Mandevilles uit Rotterdam. De waardering die de Mandevilles al sinds 1672 voor de stadhouder hadden, heeft daaronder niet geleden. Zie hiervoor verder ook Mandevilles *De pamflettisten* (1703), opgenomen in *De fabel van de bijen* (2008).

**Aan sijn Koninklijke Majesteyt
WILLEM de III.
Koning van Groot Brittanje, &c.&c.&c.
Ter SELVER overkomst uyt Engeland in Hollant**

Super astra volabit

Fama viri

1. Geluk grootmoedig Vorst! die door uw naam alleen,
2. Een koning vlugte doet, een lant omringt met Zeen
3. Manhaftig intreet, en bevrijt van aarts tyrannen,
4. Die blind door heersch sugt, schelms, en wet, en waarheit bannen.
5. Waar vint men ooit een Prins, die met so weining bloet
6. Te storten, kerk, en lant verplicht met so veel goet?
7. Wiens opgeheve vuyst een werelt doet ontroeren,
8. En toont, dat sy het swaart kan als den rijkstaf voeren.
9. Een Koning, die nog Zee, nog storm, nog loot ontsiet:
10. Maar tart in tegendeel al, wat gevaarlik hiet.
11. Weest driemaal wellekom! So schat'ren, die u minnen,
12. d'Aanbidders van uw' deugd, gy doet ons luk beginnen

13. Doorlugste werelt Vorst! Wijl 't volk reets adem haalt,
14. Nu uwe Majesteyt haar lant, uw' wieg, bestraalt.
15. De werelt mag uw' dan met lauwer-blare kroonen:
16. Maar d'hemel kan alleen u na verdienste loonen:
17. Vergeev dan, dat mijn pen streeft na so hoogen stof:
18. Want 'k meen, daar hoeft niets groots tot 't malen van uw' lof;
19. Wijl gy wis eeuwig leeft, so de nakomelingen
20. Gelooven slegts by na onmogelijke dingen.

B. D. MANDEVILLE

Tekstuele toelichting

Regel 1: 'Geluk' is een elliptische uitdrukking: gelukgewenst.

Regel 4: 'schelms': schurkachtig.

Regel 7: 'Ontroeren': in rep en roer brengen, verstomd doen staan. Bidloo, *Komste van zyne Majesteit Willem III*, blz 12: 'De Koning deed ondertussen al de waereld , zelf zynen vyand , stom staan, over zyne dapperheid'

Regel 7 en 8: Vgl. het gedicht 'Op de Tijtel-plaet' bij de (hierboven grotendeels overgenomen) titelplaat van *De Konincklycke Triumphe, vertoonende alle de Eerpoorten* (1691), getekend door Jan Luyken, en hiervan de regels:

"Dien wijtberoemde spruyt van 't Huys *Oranje*
 Wiens handt den Schepter houdt , als die *Brittanje*
 Regeert, en die door 't uytgetrocke Swaert
 Gerechtigheyt , en 't recht sijns Volcks bewaert."

Regel 9: 'loot': Verwijst naar de kogelwond die Willem III opliep daags voor de slag aan de Boyne op 11 juli 1690. Bidloo, *Komste van zyne Majesteit Willem III*, blz. 12/13: 'Aanmerkens waardig is , dat zyn Majesteit , daags voor den slag, in doodsgevaar en aan de Schouder, door een geschutkogel, gewond was, dat hem ook op den dag van den stryd [11 juli 1690] den hiel van zyn laars wierd weggeschooten.'

Regel 12: 'luk': geluk. Bidloo, *Zeegegroet*, blz. 28, noemt Willem III 'hersteller der algemeene welvaard'.

Regel 13: 'wijn': betekent omdat. 'Adem haalt', vgl. Bidloo, *Zeegegroet*, blz. 28/29, die aangeeft dat als de staat in veiligheid is, 'de oude roem van het vaderland, koop en verkoop, als opnieuw adem scheppende, doen herleven.'

Regel 14: 'wieg'. Bidloo, *Komste van zyne Majesteit Willem III*, blz. 63, verwijst naar een afbeelding van een wieg met 'de zinspreuk hier onder uitgebeeld: Tenues ornant diademata cunae, De tedere wieg versierd de Rijkskroonen.'

Regel 17: pen streeft naar hoge stof; vgl. het citaat uit Bidloo's *Komste van zyne Majesteit Willem III* hierboven, 'dat de blijdschap en plicht welke verhevene geesten gaande maakt, deezen dag aan de befaamste pennen stof verschafte.'

Regel 18: 'malen': schilderen.

Regel 19: 'Wijl gy wis eeuwig leeft'; vgl. het motto *Super atra volabit fama viri*, 'Boven de sterren zal de roem van deze man vliegen'.

Regel 19/20: Wat Mandeville hier zegt, komt overeen met een passage in *De Konincklycke Triumphe, vertoonende alle de Eerpoorten* (1691), blz. 6: ' Saecken (...) waer over onse nakomelingen ten hoogste sullen verwondert staen, als by na

onmogelijck sullende oordeelen.' Vgl. ook Bidloo, *Komste van zyne Majesteit Willem III*, blz. 1/2: 'De pracht deezer zeegepraalen (...) is zomtijds zoo groot geweest, dat de nakoomelingen (...) de zelve naauwelijks voor waarschynnelijk kunnen aanneemen'.

English translation,

in collaboration with Professor Emeritus Irwin Primer, Rutgers University, Newark Campus, USA.

To his Royal Majesty
WILLIAM THE III.
King of Great Britain, &c. &c. &c.
For HIS arrival in Holland
from England.

Super astra volabit

Fama viri.

Above the stars this

Man's fame will fly.

Congratulations magnanimous Prince! who by your name alone
Makes a king flee, valiantly enters a land
Surrounded by Seas, and delivers it from mortal enemies,
Who blinded by ambition for power, roguishly banish both law and truth.
Where is ever found a Prince, who by shedding so little blood
Obliges church and country for so much good?
Whose raised fist alarms a world and shows that
It can hold the sword¹ so well as the sceptre².
A King, who fears neither Sea, nor tempest, nor shot,
But on the contrary defies all that is called dangerous.
Be thrice welcome! Thus those who love you,
The adorers of your virtue, are cheering, you make our luck begin
Most illustrious Monarch of the world! because the people already breathe,
Now your Majesty irradiates their country, your cradle.
The world may crown you then with laurel leaves,
But heaven alone can reward you according to merit,
Forgive then, that my pen strives for such a high matter,
For I mean, nothing grand is needed to draw your praise,
Since you'll certainly live forever, posterity
Can merely believe almost impossible things.

B. D. MANDEVILLE

- 1) Sword of Justice
- 2) King of Great-Britain